

УДК 32:001.891.3–028.71

<http://orcid.org/0000-0001-7533-2999>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1402518>

А. І. Воронкова

ТРИАДА «ТРАДИЦІЯ – МОДА – КУЛЬТУРА: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У статті зазначається, що подальший розвиток сучасної політичної науки передбачає, насамперед, удосконалення її теоретико-методологічної складової. Пропонується у цьому контексті звернутися до аналізу концепту «мода» та його взаємодії з такими елементами категоріально-понятійного апарату як «традиція» та «культура / політична культура» (у межах розвитку ідей про існування триади Г. В. Ф. Гегеля).

Доводиться, що результати функціонування цієї триади дозволяють уточнити процедуру поступового переходу в сучасному суспільстві від одного типу політичної культури до іншого.

Ключові слова: традиція, мода, культура, політична культура, триада.

А. И. Воронкова

ТРИАДА «ТРАДИЦИЯ – МОДА – КУЛЬТУРА»: ПОЛИТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В статье отмечается, что дальнейшее развитие современной политической науки предусматривает, прежде всего, усовершенствование ее теоретико-методологической составляющей. Предлагается в этом контексте обратиться к анализу концепта «мода» и его взаимодействия с такими элементами категориально - понятийного аппарата как «традиция» и «культура / политическая культура» (в рамках развития идей о существовании триады Г. В. Ф. Гегеля).

Обосновывается, что результаты функционирования этой триады позволяют уточнить процедуру постепенного перехода в современном обществе от одного типа политической культуры к другому.

Ключевые слова: традиция, мода, культура, политическая культура, триада.

A. Voronkova

TRIAD «TRADITION – THE FASHION – CULTURE»: POLITOLOGICAL MEASUREMENT

In the article it is noticed that the further development of a modern political science provides, first of all, improvement of its theoretical and methodological components.

In this context concept «fashion» and its interactions with such elements categorical and conceptual device as «tradition» and «culture / political culture» (within the limits of development of ideas about existence of G. W. F. Hegel's triad) are analyzed.

The tradition is considered as the form of behavior and thinking of the political actor (R. Merton) that follows from its role within public job specialization (accomplishment of specific functions within system)

The fashion is analyzed as one of many forms of life (G. Zimmel) with which help the tendency to social equalization unites with a tendency to individual differences.

The culture / political culture is presented as the form of qualitative display of political activity or political creativity.

It is proved that results of functioning of this triad allow to specify procedure of gradual transition in a modern society from one type of political culture to another type.

The further researches and scientific investigations in this direction are offered to be concentrated, first of all, on two moments.

First, this is determination of conditions, factors, etc. at which the political subject will be guided in the choice between the traditional actions, new samples of behavior and the modified variants of the standard actions for benefit of one of them;

Secondly, this is designing of the scheme on which occurs within social and political practice of subjects of accumulating of certain elements of one type of political culture (from institutional and political to social and psychological) within another and which allows to perform this transition between different types of political consciousness and political activity.

Key words: *tradition, fashion, culture, political culture, triad.*

Постановка проблеми. Подальший розвиток політичної науки передбачає, насамперед, удосконалення її теоретико-методологічної складової. Згідно до результатів дискусій щодо зазначеної проблематики, останній момент базується, насамперед, на «процесах внутрішньої спеціалізації і гібридизації... При цьому вважається, що ці «процеси тісно пов'язані між собою» та що їх суть «полягає в запозиченні і залученні понять, теорій і методів» із інших наук» [5, с. 34]. Відтак, звернення до аналізу нових концептів, зокрема, поняття «мода» є для сучасної політології актуальним та доцільним.

Аналіз актуальних досліджень. Концепт «мода» не є в цілому новим поняттям для системи соціально-гуманітарного знання, відповідно, й предметом дослідження. Доцільно погодитися з результатами досить всебічного аналізу еволюції проблемного поля цього феномену у науковому дискурсі суспільних наук, запропонованого вітчизняним дослідником О. Скалацькою.

Так, українська вчена зазначає, що «низка питань, пов'язаних з розкриттям головних властивостей моди як соціального феномену, - соціальність, темпоральність, амбівалентність, видовищність, - стала

предметом дослідження визначних зарубіжних філософів, культурологів, соціологів різноманітних напрямків та наукових шкіл: Р. Барт, Г. Блумер, Ж. Бодрійяр, К. Бруард, П. Бурдьє, Т. Веблен, С. Дж. Винсент, С. Гандл, Х. У. Гумбрехт, Г. Зіммель, В. Зомбарт, Р. Ернер, Ж. Ліповецьки, Е. Рибейро, Л. Свендсен, Г. Тард, Е. Уілсон, Е. Холландер» [13, с. 2].

Разом з цим, підкреслює О. Скалацька, що наприкінці ХХ століття «подальший розвиток зазначена проблематика отримала у дослідженнях сучасних учених у міждисциплінарному контексті та різноманітних галузях гуманітаристики: Е. Аброзе, М. Кілошенко (психологія), О. Гофман, О. Гурова (соціологія, соціальна психологія), А. Демшина (культурологія), М. Мельник (маркетинг, мистецтвознавство), К. Михальова (соціологія, економіка), Л. Попова (філологія), Н. Савельєва (маркетинг, менеджмент), Н. Чупріна (технічні науки, дизайн) та інші» [13, с. 2].

Слід зазначити, що останнім часом у вітчизняному науковому співтоваристві з'явилися дослідження, що розглядають окремі аспекти існування моди як феномену у соціально-філософському / соціологічному [2; 5–6; 10; 13] та політологічному вимірах [3–4; 8–9; 11–12] Але останні дослідження переважно орієнтовані на такий сегмент соціального простору моди як імідж [див., напр., 8–9; 11–12].

Отже, **мета статті** – обґрунтувати доцільність застосування концепту «мода» в сучасному політологічному дискурсі у контексті його функціонування у тріаді «традиція – мода – культура».

Виклад основного матеріалу. Дослідницька практика розгляду поняття «традиція» у політологічному дискурсі має досить давню історію (зокрема, з творів давньокитайських (Конфуцій, Шан Ян) та давньогрецьких мислителів (Платон, Аристотель)).

Починаючи з ХVIII століття, у зв'язку з актуалізацією наукового інтересу до особливостей та ступеню впливу минулого на поточні суспільні процеси, у системі соціально-політичних знань різні аспекти виникнення та

існування «традиції» стають одними із постійних та популярних предметів досліджень.

У межах пропозиції застосування концепту «мода» в сучасному політологічному дискурсі у контексті його функціонування у тріаді «традиція – мода – культура» пропонується «традицію розглядати як «форми поведінки та мислення політичного актора (Р. Мертон), що впливають з його ролі в межах суспільного розподілу праці (виконання специфічних функцій в межах системи)» [14, с. 9]. Тобто, традиція існує «у вигляді системи звичаїв, стереотипів, дискурсу, практики різних соціальних груп, усталених принципів (зразків, стратегій) діяльності певних політичних акторів чи інститутів» [див., напр., 14, с. 9].

У системі сучасних соціально-гуманітарних знань мода є найбільш дослідженим елементом соціально-політичної реальності у соціологічному дискурсі. Вона є предметом уваги вчених з провідних національних наукових соціологічних шкіл, а саме: американської, французької та німецької.

Слід зазначити, що «представники американської школи вивчають моду, насамперед, у контексті визначення певної групи психологічних чинників, що впливають як на індивідуальну (Т. Веблен), так і на колективну (Г. Блумер) поведінку членів сучасного суспільства. Французькі дослідники (П. Бурдє, Р. Барт та Ж. Бодрійяр) пропонують аналізувати моду як певний соціальний феномен, що впливає на функціонування усіх сфер життєдіяльності особистості, та потребує, насамперед, ґрунтовних теоретичних інтерпретацій. Німецькі вчені розглядали моду, насамперед, як одну з багатьох форм життя (Г. Зіммель), за допомогою яких тенденція до соціального вирівнювання поєднується з тенденцією до індивідуальних відмінностей, що починають активно взаємодіяти за умов становлення та розвитку капіталістичного суспільства (В. Зомбарт)» [3, с. 72]. У межах реалізації зазначеної мети пропонується поняття «моди» розглядати з позиції теоретичної спадщини німецького вченого Г. Зіммеля.

Як свідчать сучасні публікації, проблемне поле загальної культури у контексті політологічних досліджень перетворюється на розгляд простору життєдіяльності саме політичної культури. Оскільки, «в контексті загальної культури політичну можна визначити як культуру політичної свідомості й політичної діяльності, ступінь цивілізованості характеру та способів функціонування політичних інститутів, усієї сукупності механізмів виявлення системи влади» [15, с. 219].

«Політична культура, – стверджує, наприклад, вітчизняний вчений Г. Щедрова, – це якісне виявлення політичної діяльності або політичної творчості, здійснюючи яку створюються і відтворюються такі структури:

– інституціонально-політичні – держава, політичні партії та рухи, діючі норми політичної практики;

– функціональні – характер, способи, рівні якісно політичної діяльності, обумовлені національно-культурними, соціокультурними, історичними, релігійними, національно-психологічними традиціями, звичаями, міфами, стереотипами тощо;

– ідеологічні і соціально-психологічні, відбиваючі в свідомості політичні ідеали, історичний досвід і традиції, орієнтації і настанови людей на взаємовідносини окремої людини, суспільства, держави» [15, с. 218].

Провідні зарубіжні фахівці у сфері дослідження політичної культури виокремили два варіанти класифікації основних типів політичної культури.

Згідно до висновків Т. Алмонда та С. Верби, це:

– приходська культура, що заснована на відсутності знань про державу та систему властивих їй цінностей, і яка орієнтується на реалізацію принципу аполітичності у всіх сферах життєдіяльності суспільства;

– культура покірності, яка базується на прямій залежності від дій держави у розв'язанні всіх питань (або на підставі допомоги, або у контексті тотальної заборони);

– культура участі, яка функціонує на засадах амбівалентної взаємодії з державою – одночасне підкорення її наказам та орієнтація на вироблення самостійних рішень.

У контексті результатів дослідження Є. Вятра, це:

– авторитарна культура, якій притаманний високий рівень признання сильної та неконтрольованої державної влади;

– тоталітарна культура, що базується на об'єднанні сильної влади з високим рівнем громадської активності в межах реалізації певних принципів та норм, встановлених конкретним політичним лідером;

– демократична культура, для якої характерна висока активність громадян та високий рівень їх включення в функціонування політичної системи суспільства.

Вважається, що «перехід від одного типу політичної культури до іншого відбувається хвилеподібно, причому старі тенденції та норми, політична психологія ще довгий час співіснують і борються з новим» [див., напр., 15. с. 221].

Введення (або повернення) у науковий обіг будь-якого концепту передбачає не тільки його всебічну експлікацію, але й пропозицію щодо теоретико-методологічних засад, у контексті застосування яких останній перетворюється на «робочий дослідницький інструментарій» (виходячи з глосарію К. фон Байме [1]).

З цих позицій, на наш погляд, доцільно досліджувати концепт «мода» у межах його зв'язку з поняттями «традиція» і «культура» та у контексті їх поєднання у варіанті функціонуючої тріади Г. В. Ф. Гегеля.

У сучасному науковому соціально-гуманітарному дискурсі «гегелівську тріаду» визначають як схему розвитку, що долає три стадії: тезу, антитезу і синтез. При цьому стверджується, що «розвиток через суперечність відбувається в природі, людській історії, свідомості» [7, с. 133]. Дієвість своєї тріади Г. В. Ф. Гегель презентує роздумами про моральність, яка належить до «суспільної сфери, в якій людина є частиною спільноти, об'єднання, взаємодії

з іншими людьми» [7, с. 136–137]. Цю тріаду становлять взаємодія трьох об'єднань (систем) до яких належить особистість: сім'я, громадянське суспільство і держава. Сім'я – «природне об'єднання, засноване на взаємній любові та допомозі» (теза). Громадянське суспільство – система «приватних інтересів і всезагального відчуження» (антитеза). Держава – вища форма моральності (синтез), утворення, що здатне «об'єднати і примирити різноманітні елементи, синтезуючи принципи сім'ї і громадянського суспільства, створити належні умови для реалізації права і моралі» [7, с. 137].

Тобто, у будь-якому секторі політичного простору – від прийняття політичного рішення до участі у виборах – спостерігається наступна логіка розвитку ситуації.

Для політичного суб'єкта / актора (індивідуального або колективного) існують конкретні традиції відповідно до яких він здійснює свою поведінку (теза у контексті пропозицій Г. В. Ф. Гегеля). Але за певних обставин йому пропонуються нові «модні» версії традиційних дій (антитеза відповідно до висновків німецького філософа). Подальший результат його поведінки передбачає вибір із трьох можливих варіантів:

- традиційні дії;
- нові зразки поведінки;
- модифіковані варіанти загальноприйнятих дій.

Зрозуміло, що з урахуванням орієнтації на стратегію розвитку політичного простору, найбільш привабливим є варіант вибору суб'єктом (індивідуальним або груповим) модифікованого варіанту загальноприйнятих дій. Саме останній формує підстави для трансформації різних типів / видів політичної культури (синтез з позиції Г. В. Ф. Гегеля).

Виходячи з цього, здається очевидним, що механізм вищезазначеної тріади – «традиція – мода – культура» спроможний уточнити процедуру поступового переходу від одного типу політичної культури до іншого.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розгляд процедури застосування концепту «мода» в контексті його існування у тріаді «традиція –

мода – культура» (в межах розвитку ідей Г. В. Ф. Гегеля) дозволяє визначитися щодо доцільності його аналізу у сучасному політологічному дискурсі. Саме результати функціонування вищезазначеної тріади дозволяють уточнити процедуру поступового переходу в сучасному суспільстві від одного типу політичної культури до іншого. Цей процес уточнення також передбачає подальші дослідження та наукові розвідки, насамперед, у двох напрямках:

– по-перше, визначення умов, чинників тощо, за яких політичний суб'єкт буде орієнтуватися у своєму виборі між традиційними діями, новими зразками поведінки та модифікованими варіантами загальноприйнятих дій на користь одного з них;

– по-друге, конструювання схеми, за якої відбувається у межах соціально-політичної практики суб'єктів накопичення певних елементів одного типу політичної культури (від інституціонально-політичних до соціально-психологічних) у межах іншого, яке дозволяє здійснювати цей перехід між різними типами політичної свідомості та політичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байме К. Політичні теорії сучасності / Клаус фон Байме ; [пер. з нім. М. Култаєвої, М. Бойченка]. – К. : Стилос, 2008. – 396 с.
2. Волвенко Н. М. Роль феномену моди у процесах формування політичного дискурсу: політико-інституційний вимір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Н. М. Волвенко. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2009. – 21 с.
3. Воронкова А. І. Мода у контексті сучасних соціологічних досліджень / А. І. Воронкова // Грані. – 2016. – № 4 (132). – С. 69–73.
4. Даценко М. Мода як соціальне явище: спроба визначення / М. Даценко // Соціальні виміри суспільства. – 2014. – № 6. – С. 353–364.
5. Денисенко І. Д. Концепт «мода»: евристичний потенціал щодо соціально-політичних досліджень (на прикладі аналізу сучасних суспільних рухів) / І. Д. Денисенко, Т. П. Савельєва // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2017. – Вип. 2 (14). – С. 33–41.
6. Карповець М. Мода як форма влади [Електронний ресурс] / М. Карповець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філософія. – 2015. – Вип. 17. – С. 148–153. – Режим доступу : <https://eprints.oa.edu.ua/3903/1/30.pdf>.
7. Кирилюк М. Ф. Політологія Нової доби: Посібник / М. Ф. Кирилюк. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 304 с.

8. Нагорняк Т. Л. Бренди країн світу. Імідж українських регіонів у контексті розбудови брэнда «Україна» / Т. Л. Нагорняк // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2009. – № 1. – С. 147–154.
9. Поліщук І. О. Імідж місцевої влади: від концептуалізації до актуалізації / І. О. Поліщук // Сучасне суспільство : політичні науки, соціологічні науки : зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 115–121.
10. Рочняк О. В. Аналіз основних соціологічних підходів до розуміння сутності моди / О. В. Рочняк // Нова парадигма. – 2012. – Вип. 114. – С. 194–203.
11. Солових Є. М. Складові іміджу органу місцевого самоврядування: загальна характеристика / Є. М. Солових // Сучасне суспільство : політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки : зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 2 (8). – Ч. 1. – С. 160–169.
12. Солових Є. М. Специфіка формування іміджу владної інституції / Є. М. Солових // Сучасне суспільство : політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки : зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 1 (7). – Ч. 1. – С. 132–140.
13. Скалацька О. В. Простір моди у соціально-філософському вимірі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. В. Скалацька. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. – 34 с.
14. Фоломєєв М. А. Традиції та інновації у взаємодії політичних акторів як суб'єктів політичного процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / М. А. Фоломєєв. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – 21 с.
15. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство та політична культура: теоретичний і прикладний аспекти. Монографія / Г. П. Щедрова. – Луганськ: Вид-во «Елтон – 2», 2009. – 308 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018